

กระบวนการถ่ายทอดการประโคมด้วยเครื่องประโคมประกอบ
พระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์

นางสาวสิริรักษ์ ชูสวัสดิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-638-548-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**A PROCESS OF TRANSMITTING SKILLS IN PERFORMING
A REGAL CEREMONIAL FANFARE WITH A SET OF
ROYAL MUSICAL INSTRUMENTS IN HONOR OF
THE KING IN THE RATTANAKOSIN PERIOD**

Miss Sirirak Chusawat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Foundations of Education**

Department of Foundations of Education

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-638-548-8

ชื่อวิทยานิพนธ์   กระบวนการถ่ายทอดการประโคนด้วยเครื่องประโคนประกอบพระราช
อิสริยยศพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์
โดย   นางสาวสิริวิทย์ ชูสวัสดิ์
ภาควิชา   สारตคศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สัจกุล

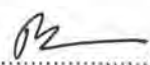
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สัจกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ณรุทธ์ สุทธจิตต์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ศิลปี ตราโมท)

สิริรักษ์ ชูสวัสดิ์ : กระบวนการถ่ายทอดการประโคมด้วยเครื่องประโคมประกอบพระราช
อิสริยยศพระมหากษัตริย์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ (A PROCESS OF TRANSMITTING SKILLS IN
PERFORMING A REGAL CEREMONIAL FANFARE WITH A SET OF ROYAL MUSICAL INSTRUMENTS IN
HONOR OF THE KING IN THE RATTANAKOSIN PERIOD) อ.ที่ปรึกษา : ผศ. ดร.กรรณิการ์ สัจกุล,
209 หน้า. ISBN 974-638-548-8

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย โดยใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
ประวัติความเป็นมาของการประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ ความเป็นมาของเครื่องประโคม
ความเชื่อ และบทบาทหน้าที่ของเครื่องประโคม และกระบวนการถ่ายทอดการประโคมประกอบ พระราชอิสริยยศพระ
มหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์

ผลการวิจัยพบว่า การประโคมด้วยเครื่องประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ เป็น
วัฒนธรรมของไทยในการยกย่องเทิดทูนผู้นำของชาติ ที่สั่งสมสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ดังปรากฏเป็น
หลักฐานจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวรรณคดีต่าง ๆ นับจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน โดยมี
ปัจจัยทางศาสนาและการปกครองเป็นตัวกำหนดบทบาทและความสำคัญของเครื่องประโคมประกอบพระราชอิสริยยศ
ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการปกครองในสมัยอยุธยาที่กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชาตามลัทธิพราหมณ์
โดยทรงไว้ซึ่งอำนาจ บารมีและความศักดิ์สิทธิ์เพื่อที่จะปกครองเทวโลกได้ ดังนั้นสัญลักษณ์แห่งความเป็นพระมหา
กษัตริย์จึงถูกกำหนดขึ้น และเครื่องประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ ก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสัญลักษณ์ที่
เพิ่มความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ โดยประกอบด้วย เครื่องประโคม 9 ชนิด คือ มโหระทึก พ้องชัย เปิงมาง กลองชนะ
สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ชวา และ ปี่ฉมวก ซึ่งเครื่องประโคมเหล่านี้ต่างก็เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงซึ่งฟังแล้วเกิด
ความขลัง ความเร้าใจ บทบาทหน้าที่ของการประโคมก็เพื่อแสดงความเคารพ สักการะ สรรเสริญพระบารมี การ
แสดงความจงรักภักดี และความผูกพันอันลึกซึ้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร นอกจากนี้ยังเป็นสัญญาณบอกให้
ทราบว่พระมหากษัตริย์ประทับอยู่ ณ ที่ใด ขณะเดียวกันก็ยังมีบทบาทสำคัญในการพระราชพิธีต่าง ๆ โดยเป็น
สัญญาณบอกให้ทราบว่พระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราชพิธีอันเป็นขั้นตอนสำคัญอยู่ในขณะนั้น

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการประโคมด้วยเครื่องประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหา
กษัตริย์ พบว่า ปัจจุบันนี้งานเครื่องสูงและกลองชนะเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักพระราชวัง ที่ทำหน้าที่เสมือนสถาบัน
ทางการศึกษาในการถ่ายทอดการประโคม ซึ่งแบ่งเครื่องประโคมออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดเครื่องตี หมวดเครื่อง
เป่าเสียงเดียว และหมวดเครื่องเป่าทำทำนอง ให้แก่กลุ่มผู้สืบทอด 5 กลุ่ม การถ่ายทอดจะใช้การถ่ายทอดแบบไทย
โบราณ โดยงานเครื่องสูงและกลองชนะ จะรับถ่ายทอดการประโคมด้วยเครื่องประโคมทั้ง 3 หมวด ผู้เรียนส่วนใหญ่
จะเริ่มเรียนในหมวดเครื่องตีก่อน โดยเรียนจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ หลังจากนั้นจึงเริ่มฝึกหัดเครื่องประโคมเสียง
เดียว ส่วนการถ่ายทอดหมวดเครื่องเป่าทำทำนองนั้น การถ่ายทอดแตรฝรั่งจะต่อเพลง สำหรับบท ออกซุนนาง และส่ง
เสด็จ ส่วนการถ่ายทอดปี่ชวาจะต่อเพลงพญาเดินทะเลกลองโยน กระบี่ลีลา และเพลงอัตรา 2 ชั้นอื่น ๆ และการ
ถ่ายทอดปี่ฉมวกจะต่อเพลงพญาโคกลอยลม ส่วนกลุ่มผู้สืบทอดวิทยาลัยในวังชาย ทหารบก และโรงเรียนเตรียมทหาร
จะสืบทอดการประโคมกลองชนะ เนื้อหาการเรียนการสอนของวิทยาลัยในวังชายกับทหารบก จะสืบทอดการตีแบบ
สามไม้หนี่ สี่ไม้ไล่ และการตีแบบ ดิ่งเปิง ส่วนโรงเรียนเตรียมทหารจะสืบทอดการตีกลองชนะแบบดิ่งเปิงเท่านั้น
การเรียนการสอนของทุกกลุ่มจะใช้วิธีการบรรยาย สาธิต และให้ฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ จนกว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้อง กลุ่ม
ดุริยางค์ทหารเรือ จะรับสืบทอดการประโคมด้วยแตรฝรั่งในเพลงสำหรับบท เพียงเพลงเดียว ส่วนการสืบทอดแตร
งอน และสังข์นั้นจะฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง

ภาควิชา.....สาธิตศึกษา.....
สาขาวิชา.....พื้นฐานการศึกษ.....
ปีการศึกษา.....2540.....

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม.....

C 740146 : MAJOR FOUNDATIONS OF EDUCATION

KEY WORD : A Process of Transmitting skills / regal ceremonial fanfare / Rattanakosin Period

Sirirak Chusawat :A PROCESS OF TRANSMITTING SKILLS IN PERFORMING A REGAL CEREMONIAL FANFARE WITH A SET OF ROYAL MUSICAL INSTRUMENTS IN HONOR OF THE KING IN THE RATTANAKOSIN PERIOD)

Assist. Prof. Kanniga Sachakul., Ph.D. 209. Pp. ISBN 974-638-548-8

This research is a descriptive study, using historical approach. It aims to study the history of a regal ceremonial fanfare in honor of the King and the history of fanfare musical instruments, the beliefs associated with them and their function as well as the process of transmitting skills in performing a regal ceremonial fanfare in the Rattanakosin period.

The study has revealed that a regal ceremonial fanfare was part of Thai culture. It was meant to sing the praises of the King. This practice had been crystallized over a long period of the time as verified by evidence found at ancient historical sites, ancient artifacts and literature spanning a pre-recorded history period and the present time with religious and administrative factors determining the function and the importance of the regal ceremonial fanfare. This is evident of the government system during the Ayudhaya period when the King was held as a divine being according to Brahmanism. The King is endowed with power, aura and sacredness to rule heaven. It is in this context that regal symbols had been devised, hence a regal ceremonial fanfare which aimed to reinforce the royal legitimacy and sacredness.

The nine fanfare instruments are a metal drum, Mahorathuk (kettle drum), Gong Chai, Perngmang, Klawng Chana, Sang, Trae Ngawn, Trae Farang, Pi-chawa, and Pi-chanai. These instruments differ from others in that their sound is emotionally appealing, galvanizing, and conducive to the ceremonial setting. The function of the regal ceremonial fanfare is to express reverence and to sing the praises of the King as well as to express allegiance and the deep bonds between the King and his subjects. In addition, it signals as to exactly where the King is physically present. It also has another significant role in royal ceremonies by serving as a signal that the King is in the process of performing the most important part of a royal ceremony.

Our study on the process of transmitting skills in performing a royal ceremonial fanfare with a set of royal musical instruments in honor of the King, has revealed that the Royal Regalia and Klawng Chana Section, Bureau of the Royal Household, serves as a school which transmits skills in performing a ceremonial fanfare to 5 groups of students. Musical instruments used in this fanfare are grouped into 3 categories: (1) percussion instruments, (2) wind instruments producing a single sound, and (3) wind instruments producing a melody. The teaching and learning process is a traditional one. Usually, the students will first be introduced to percussion instruments by playing their assigned instruments in the band. The skills in playing Trae Farang is taught by way of playing musical pieces called Sam-rub-bot, Ook Kun Nang, and Song Sadet. The skills in performing Pi-chawa are taught by way of playing musical pieces called Plaeng Pa-Ya-Daern, Ta-Yare-Klawng-Ya-on, Krabi-lee-La as well as other moderately fast pieces. Students will be initiated to Pi-Chanai by playing a musical piece called Pa-ya-Soke-Loy-Lom. The students at the Royal Academy of Suan Kularp, the Military Academy and the Cadet Academy are trained to play Klawng Chana. The first two learn to perform musical called Sam-Mai-Nee, See-Mai-Lai and a special beat called "Ting-Peung". Each group of students learn their skills through lectures, demonstrations, and repetitive practices until they perform correctly. The Navy's Duriyanga Band is assigned to perform only Plaeng Sam-Rub-bot with Trae Farang. As for the Trae Ngawn and Sang, students have to teach themselves how to perform them.

ภาควิชา..... สาร์ตตศึกษา

สาขาวิชา..... พื้นฐานการศึกษา

ปีการศึกษา..... 2540

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ ตังกุล ที่ได้ให้คำปรึกษาและปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กราบขอบพระคุณ คุณเสวต ธนประดิษฐ์ ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง คุณสรรัชต์ เทียมทวีสิน ผู้อำนวยการกองพระราชพิธี คุณเดชน์ สัมภวคุปต์ หัวหน้างานเครื่องสูงและกลองชนะ น.ท.ทนันชัย ฟุ้งทัศน์ สังกัดโรงเรียนเตรียมทหาร น.ท.สราญ เรืองณรงค์ ร.น. สังกัดกองดุริยางค์ทหารเรือ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในหมวดเครื่องสูงและกลองชนะ นักเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย) ทหารบก และนักเรียนเตรียมทหารที่กรุณาให้ข้อมูล และคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ที่กรุณาให้การสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ พ่อ แม่ ผู้ให้กำเนิด และให้การศึกษา ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนญาติ พี่น้อง และเพื่อน ๆ ที่ช่วยเหลือและให้กำลังใจเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
1.3 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	10
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
1.6 แหล่งข้อมูล	10
1.7 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	10
1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	11
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2 พัฒนาการของการประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์	14
2.1 ความสำคัญของความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์	16
2.2 หลักฐานการประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์สมัย ประวัติศาสตร์ก่อนประวัติศาสตร์ไทย	20
2.3 หลักฐานการประโคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์สมัย สุโขทัย	23

บทที่	ช	หน้า
2.4	หลักฐานการประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์สมัย อยุธยา	28
2.5	หลักฐานการประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์สมัย ธนบุรี	40
2.6	หลักฐานการประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์สมัย รัตน โกสินทร์.....	41
3	เครื่องประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตน โกสินทร์...	62
3.1	เครื่องประ โคมในฐานะเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ พระมหากษัตริย์	62
3.2	มโหระทึก.....	65
3.3	ฉ้องชัย.....	71
3.4	สังข์.....	73
3.5	แตงอน.....	76
3.6	แตงฝรั่ง.....	79
3.7	ปี่ชวา.....	82
3.8	ปี่ไฉน.....	84
3.9	เปิงมาง.....	88
3.10	กลองชนะ.....	89
3.11	ประเภทของการประ โคมและบทบาทหน้าที่ของเครื่องประ โคมประกอบ พระราชอิสริยยศ	98
4	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยเครื่องประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศ พระมหากษัตริย์สมัยรัตน โกสินทร์	107
4.1	สำนักพระราชวังในฐานะสถาบันทางการศึกษา.....	108
4.2	บทบาทหน้าที่ของงานเครื่องสูงและกลองชนะต่อกระบวนการถ่ายทอด การประ โคมด้วยเครื่องประ โคมประกอบพระราชอิสริยยศ	118

4.3	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยเครื่องประ โคมประกอบพระราช อิสริยยศพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตน โกสินทร์	129
4.4	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยมโหระทึก.....	133
4.5	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยฆ้องชัย.....	135
4.6	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยเปิงมาง.....	137
4.7	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยกลองชนะ.....	138
4.8	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยสังข์.....	150
4.9	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยแตรรองอน.....	152
4.10	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยแตรฝรั่ง.....	152
4.11	กระบวนการถ่ายทอดการประ โคมด้วยปี่ชวาและปี่ โฉน.....	158
5	สรุปผลการวิจัย อภิปราช และข้อเสนอแนะ	173
5.1	สรุปผลการวิจัย	173
5.2	อภิปราช	178
5.3	ข้อเสนอแนะ	181
	รายการอ้างอิง	182
	ภาคผนวก	189
	ประวัติผู้วิจัย	210

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงวิวัฒนาการของเครื่องดนตรีที่ใช้ระโคมประกอบพระราชอิสริยยศ สมัยต่าง ๆ	60
2	แสดงวิวัฒนาการทางลักษณะและความเป็นมาของเครื่องระโคมประกอบ พระราชอิสริยยศในสมัยต่าง ๆ	96
3	แสดงประเภทเครื่องระโคม โอกาสของการระโคม และเพลงที่ใช้ระโคม ประกอบพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีต่าง ๆ.....	103
4	แสดงการถ่ายทอดการระโคมประกอบพระราชอิสริยยศของในกลุ่ม ผู้สืบทอดต่าง ๆ	166
5	สรุปกระบวนการถ่ายทอดการระโคมประกอบพระราชอิสริยยศของ สำนักพระราชวังต่อกลุ่มผู้สืบทอดต่าง ๆ	171